

Література і джерела

1. Елизарова Г.В. Формирование поликультурной личности как требование новой глобальной ситуации: Языковое образование в вузе: Методическое пособие для преподавателей высшей школы, аспирантов и студентов / Г.В.Елизарова, Л.П.Халыпина. – СПб.: КАРО, 2005. – С.8-20
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации / Н.И.Жинкин. – М.: Наука, 1982. – 159 с.
3. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А.Зимняя. – М.: Просвещение, 1978. – 159с.
4. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А.Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 220 с.
5. Коростелев В.С. Принципы создания системы коммуникативного обучения иноязычной культуре / В.С.Коростелев, Е.И.Пассов // Иностранные языки в школе. - 1988. - № 2. - С.40-45
6. Леонтьев А.А. Внеязыковая обусловленность речевого акта и некоторые вопросы обучения иностранному языку / А.А.Леонтьев // Иностр. языки в школе. - 1968. - №2. - С.29-35
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
8. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А.Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.
9. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А.Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
10. Євдокімова О.О. Текстова діяльність в її співвідношенні з мовленнєвою діяльністю / О.О.Євдокімова // Вісник ХДПУ ім. Г.С.Сковороди: Психологія. - №13. - 2000. - Вип.4. - С.59-63
11. Євдокімова О.О. Текстова діяльність та аспекти її дослідження/ О.О.Євдокімова // Наукові записки Харківського військового університету: Соціальна філософія, педагогіка, психологія. - 2001. - Вип. IX. - С.199-203

Актуальность материала изложенного в статье обусловлена феноменом иноязычной текстовой деятельности который практически не был предметом исследований педагогов. Чтобы иметь полное представление об особенностях иноязычной текстовой деятельности, необходимо использовать принципы системного подхода, необходимо создание структурно-функциональной модели иноязычной текстовой деятельности. Ученые в своих исследованиях акцентируют внимание на том, что, при иноязычной текстовой деятельности, в отличие от текстовой деятельности на родном языке, значительно увеличивается нагрузка на каждый структурный блок.

Ключевые слова: текстовая деятельность, иноязычная текстовая деятельность, структурно-функциональная модель иноязычной текстовой деятельности.

The relevance of the material stated in the article is urgent due to the phenomenon of foreign language textual activity that has not been the subject of the research studies. To have a full understanding of the peculiarities of foreign-language textual activity, it is necessary to use the principles of a system approach, and to create a structural and functional model of the foreign language textual activity. Scientists focus on the fact that, with foreign language textual activity, as opposed to native language textual activity, the loading on each structural block increases greatly

Key words: textual activity, textual activity of the foreign language, structural and functional model of the foreign language textual activity.

УДК 371.132

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Клочко Алла Олексіївна
м. Біла Церква

Стаття присвячена вивченню основ формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Для досягнення поставленої мети автор вирішує такі завдання: розгляд поняття „компетентність”, „професійна компетентність” та „компетенція”; встановлення співвідношення аналізованих понять; дослідження структури професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, компетенція.

У законах України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти, Державній програмі „Вчитель” наголошується, що головною проблемою розвитку сучасної системи освіти є якість підготовки кваліфікованих учителів. Ефективне вирішення завдань професійної освіти базується на якості кадрового забезпечення навчальних закладів, на рівні професійної компетентності учителів, які реалізують процес підготовки особистості до суспільного та професійного життя.

Проблему підготовки вчителів продуктивно студювали

в різних галузях освіти О. Біда, М. Вашуленко, К. Дурай-Новикова, І. Зязюн, Л. Коваль, О. Комар, В. Кремінський, С. Литвиненко, А. Ліненко, О. Мороз, І. Пальшкова, О. Савченко, О. Семенов, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін. Проблеми компетентності і компетенції фахівців присвятили свої праці Н. Бібік, М. Євтух, Я. Кічук, А. Кузьмінський, Н. Ничкало, О. Пометун, О. Савченко, В. Сластьонін та ін.

Аналіз наукових доробок у цій галузі показав, що вивчення основ формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи досліджувалися мало. Що й стало метою нашого дослідження.

Для досягнення поставленої мети нами було поставлено наступні завдання: визначення понять „компетентність”, „професійна компетентність” та „компетенція”; встановлення співвідношення аналізованих понять; дослідити структуру професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів.

У загальноновживаному розумінні поняття „компетентність” потрактовано як поінформованість, обізнаність, авторитетність, професійні знання і вміння. За визначенням В. Маслова, компетентність – це готовність на професійному рівні виконувати свої посадові обов'язки відповідно до світових вимог і

стандартів [10]. Іншими совами „компетентність” означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі. З урахуванням цього існують різні види компетентності, а саме: психологічна, педагогічна, медична тощо. Так, психологічна компетентність педагога становить певну сукупність знань із психології та вмінь використовувати психологічні знання на практиці тощо [8]. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Тому, під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності [10].

В. Дьомін пропонує розглядати компетентність як „рівень умінь особи, який визначає ступінь відповідності певній компетенції, яка дозволяє діяти конструктивно в мінливих соціальних умовах” [4, с.35]. Аналізуючи це визначення наголошуємо на існуванні дефініції „компетенції”. У словнику методичних термінів „компетенцію” потрактовано як сукупність знань, навичок, умінь, сформованих у процесі вивчення тої або тої дисципліни, а також здатність до виконання певної діяльності.

Науковий інтерес представляє дослідження та встановлення зв'язку між поняттями „компетентність” та „компетенції”. Для цього проаналізуємо наукові доробки дослідників з цього питання. Відтак, у працях О. Білої, Т. Гуменникової, Я. Кічук „компетентність” визначено як інтегративний результат професійної діяльності особистості, а „компетенцію” ці вчені тлумачать як загальну здатність, яка базується на знаннях, набутих особистістю завдяки навчанню [7, с.6-7]. За таких умов компетентність розглядається як необхідний складник „компетентності”.

На думку О. Дахіної, В. Краєвського, А. Хуторського компетентність – це поєднання відповідних знань і здатностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній. Компетенція охоплює сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності. Компетентність являє собою володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особисте ставлення до неї та предмета діяльності [13]. На цій основі науковці виокремлюють поняття „освітні компетенції” як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання, і компетентність як результат набуття компетенцій.

Своє бачення до означеного питання пропонує О. Пометун. На її думку під компетентністю людини слід розуміти сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються у процесі навчання і дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для тої чи тої сфери діяльності [11, с. 66]. Компетенція у її трактуванні це передусім як коло повноважень певної організації, установи або особи. У межах своєї компетенції особа може бути компетентною або некомпетентною в конкретних питаннях, тобто мати компетентність у певній сфері діяльності. Оскільки мова йде про процес навчання й розвитку особистості, що відбувається в системі освіти, то „одним із результатів освіти й буде набуття людиною сукупності компетентностей, необхідних для діяльності в різних сферах суспільного життя” [11, с. 67].

Звернемо увагу на дослідження Л. Бірюк, яка констатує, що компетенція належить посаді, а компетентність – конкретному працівнику. При цьому Л. Бірюк вказує на три варіанти співвідношень вказаних понять: компетентність нижча компетенції, компетентність відповідає компетенції, компетентність перевищує компетенцію. Згідно першого варіанту працівник не може займати певну посаду з огляду на відсутність необхідних професійних знань, умінь і навичок в обсязі, якого вимагає посада. Такий стан називається професійною (посадовою) невідповід-

ністю. Компетентність, що відповідає компетенції свідчить про повну професійну відповідність. Компетентність, що перевищує компетенцію характеризується неможливістю професійної самореалізації особистості в межах певної посади. Досягнутий рівень компетентності потребує іншої посади або присвоєння відповідного розряду, категорії тощо [1, с. 41-42].

Отже, дослідження Л. Бірюк, А. Дахіна, О. Пометун, А. Хуторського та ін. стосовно залежності й відповідності аналізованих понять зводяться до того, що компетентність характеризується такими ознаками, як володіння людиною відповідними компетенціями, готовність на професійному рівні виконувати посадові обов'язки, а компетенція – знаннями, уміннями, навичками, способами діяльності.

Сьогодні дедалі більшого значення набуває проблема формування й розвитку компетентності педагога, зокрема учителя початкових класів. Як зазначає В. Квітко, результат діяльності педагога залежить від того, наскільки він компетентний у своїй професії, наскільки результативно є діагностика компетентності [6, с. 131].

Для дослідження визначеної мети з'ясуємо суть поняття „професійна компетентність” та зупинимося на структурі професійної компетентності учителя. Дослідженням в галузі професійної компетентності педагога займалися А. Белкін, В. Беліков, Т. Волобуєва, А. Гостев, Н. Кузьміна, А. Маркова, Г. Серіков, В. Сластьонін та ін. У наукових доробках В. Сластьоніна професійна компетентність педагога визначено як єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [12].

Т. Волобуєва тлумачить „професійну компетентність” як сукупність знань і умінь, що визначають, результативність праці; комбінацію особистих якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистих якостей; здатність здійснювати складні види дій тощо. Науковець зазначає, що, чинником формування професійної компетентності педагога виступає науково-дослідна діяльність, оскільки спонукає вчителя самостійно шукати, винаходити, набувати особистий досвід, експериментально перевіряти його ефективність; дозволяє долати стереотипи й шаблони, що склалися у сфері педагогічної діяльності; прогнозувати розвиток індивідуальної культури педагогічної діяльності. У цьому процесі педагог здобуває той новий матеріал, на основі якого потім будуються оригінальні задуми, ідеї, розвивається здатність до педагогічного моделювання [3, с. 6-7].

Ю. Татур й А. Маркова в структурі професійної компетенції вчителя виділяє чотири блоки: а) професійні (об'єктивно необхідні) психологічні і педагогічні знання; б) професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні вміння; в) професійні психологічні позиції, установки вчителя; г) особистісні риси, що забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями і вміннями [9, с. 7].

На увагу заслуговує дослідження В. Квітко, яка виокремлює такі компоненти педагогічної професійної компетентності як: когнітивний (уміння, які становлять зміст теоретичної підготовки педагога – аналітичні, прогностичні, проєктивні); операційно-діяльнісний (уміння, які становлять зміст практичної підготовки педагога – інформаційні, дослідницькі, творчі, розвивальні); особистісно-мотиваційний (уміння, пов'язані із психологічною сферою особистості – організаційно-комунікативні, перцептивні) [6, с. 132].

Зазначимо, що успішність професійного становлення, гармонійний розвиток особистості в професії багато в чому залежить від адекватності відображення нею образу реального світу, розстановки акцентів значущості предметів і відносин. Тому, формування професійної компетентності фахівця залежить як від засвоєння ним діяльнісно-рольових компонентів (знань, практичних навичок, норм і правил), так й від зміни уявлень про себе, свої здібності і слабкості, інтенсивного самовизначення в професії.

Одним із видів професійної компетентності педагога є

його психолого-педагогічна компетентність як багатомірна якість, що характеризує розуміння, готовність і здатність викладача до саморозвитку шляхом самопізнання й саморегуляції. На думку Н. Кузьміної психолого-педагогічна компетентність передбачає володіння мистецтвом перетворення науки в засіб освіти іншої людини. А це потребує вміння трансформувати наукові знання в засіб вирішення педагогічних завдань [8].

Розглядаючи проблему професійної компетентності викладача ВНЗ, В. Введенський зазначає, що психолого-педагогічна компетентність педагога складається з: 1) інтелектуально-педагогічної компетентності – виявляється в умінні застосовувати знання для встановлення педагогічно доцільних відносин, опанування та перетворення знань студентами й самим педагогом, а також у виробленні способів інноваційної діяльності; 2) інтелектуальної компетентності – це професійно значуща інтегративна якість, основними складовими якої є: емоційна усталеність, екстраверсія, здатність конструювати прямий і зворотний зв'язок; мовленнєві вміння; вміння слухати; вміння нагороджувати; вміння долати психологічні бар'єри; 3) регулятивної компетентності, що передбачає наявність у педагога вміння керувати власною поведінкою [2, с. 54].

Спираючись на існуючі наукові праці та відповідно до теми нашого дослідження можна визначити структуру професійної компетентності учителя початкових класів, яка складається з мотиваційного (готовність до виявлення компетентності); когнітивного (володіння знаннями змісту компетентності); поведінкового (досвід виявлення компетентності в різних нестандартних ситуаціях); ціннісно-змістовного (ставлення до змісту

компетентності та об'єкта її застосування); емоційно-вольового (емоційно-вольова регуляція процесу та результату виявлення компетентності) аспектів [5].

Професійна компетентність студентів формується як результат розвитку професійних якостей особистості: пам'яті, логічного мислення, уваги, рефлексії, емоційної стійкості, організованості, акуратності й пунктуальності, допитливості, рішучості, комунікабельності. Розвиток цих основних якостей у поєднанні зі стійкою системою моральних цінностей слугує основою формування компонентів, необхідних для будь-якої спеціальності. Професійна компетентність фахівця визначається не лише базовими знаннями й уміннями, а й ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, розумінням себе та навколишнього світу, сталими взаємостосунками з людьми, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу.

Формуючи професійну компетентність майбутніх учителів початкових класів, необхідно акцентувати увагу на стимулюванні професійного самовиховання, розвитку ініціативи, формуванні особистісного стилю навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальності студента та рівня його підготовки. Це сприятиме задоволеності студента як майбутнього фахівця обраною професією, зменшенню труднощів у навчанні, створенню додаткових перспектив для реалізації здібностей.

Отже, формування професійної компетентності майбутніх учителів повинно здійснюватися комплексно з урахуванням відповідних компетенцій. Подальшого дослідження потребує вивчення ефективних форми підвищення й удосконалення кваліфікації майбутніх учителів з урахуванням інтегративного підходу в навчанні.

Література і джерела

1. Бірюк Л. Я. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (психолого-педагогічний аспект) : навчальний посібник // Л. Я. Бірюк. – К. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. – 210 с.
2. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
3. Волобуева Т. Б. Методологическая компетентность учителя (учебник педагога-исследователя) : методическое пособие / Т. Б. Волобуева. – Донецк : Каштан, 2007. – 206 с.
4. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин // Мониторинг образовательного процесса. – 2000. – № 4. – С. 35.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.
6. Квітко В. Психолого-педагогічна компетентність учителя / В. Квітко // Методичне забезпечення компетентнісного підходу до реалізації змісту середньої освіти (за результатами роботи міської творчої групи в 2006-2008 роках) / За ред. Р. О. Романчук. – Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2008. – С. 131-135.
7. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / [Біла О. О., Гуменникова Т. Р., Кічук Я. В. та ін.] / За ред. Кічук Н. В. – Ізмаїл : ІДГУ, 2007. – 236 с.
8. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – № 1. – С. 54–75.
9. Маркова А. К. Психология труда учителя : кн. для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
10. Маслов В. И. Стратегическое управление персоналом в условиях эффективной организационной культуры / В. И. Маслов. – М. : Финпресс, 2004. – 288 с.
11. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65-69.
12. Сластенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / Сластенин В. А. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
13. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

Статья посвящена изучению основ формирования профессиональной компетентности будущего учителя начальной школы. Для достижения поставленной цели автор решает следующие задачи: рассмотрение понятия компетентность, профессиональная компетентность и компетенция; установление соотношения рассматриваемых понятий, исследования структуры профессиональной компетентности будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, компетенция.

This article is devoted to the study of the foundations of professional competence of future teachers of elementary school. To achieve this goal the author solves the following tasks: review of the concept of competence, professional competence and expertise, establishing the value of the analyzed concepts, to study the structure of the professional competence of primary school teachers.

Key words: competence, professional competence, competence.